

ALBERTO ANGELA

VIENA
DIENA
SENOVĒS
ROMOJE

KASDIENIS GYVENIMAS,
PASLAPTYS IR ĮDOMYBĖS

TYTO ALBA

ALBERTO ANGELA

V I E N A
D I E N A
S E N O V Ė S
R O M O J E

KASDIENIS GYVENIMAS,
PASLAPTYS IR ĮDOMYBĖS

Iš italų kalbos vertė
Aurelijus Katkevičius

VILNIUS 2012

Turinys

Ižanga	11
Pasaulis tuomet	15
Prieš saulei tekant	18
ĮDOMU. Roma, Amžinasis miestas, skaičiai	22
6.00 val. <i>Domus</i> , turtingųjų namai	25
6.15 val. Romėniško skonio interjeras	33
6.30 val. Pabunda <i>dominus</i>	39
7.00 val. Apsirengti romėniškai	42
7.10 val. Moterų mada	47
7.15 val. Vyrų higiena romėnų laikais	51
7.30 val. Gražios moters paslaptys prieš du tūkstančius metų	54
8.00 val. Romėniški pusryčiai	61
8.30 val. Atidarykite duris!	63
Skrydis virš Romos pro ryto šydą	66
Atleiskite, ar žinote, kiek valandų?	71
8.40 val. Barzdaskučiai ir pirmieji darbai	75
Insulė, visiškai kitoks pasaulis	79
ĮDOMU. Romos „dangoraižiai“	83
8.50 val. Žmogiškas insulės veidas	87
9.00 val. Nežmoniškas insulės veidas	94
ĮDOMU. Roma kaip didžiulė stovyklavietė	104

9.10 val. Romos gatvės	106
9.20 val. Parduotuvės ir dirbtuvės	110
9.40 val. Susitinkame su dievybe	118
9.50 val. Kodėl romėnai turėjo tokius ilgus vardus	128
ĮDOMU. Romėnų vardai.....	130
9.55 val. Romėnų žaidimai.....	131
10.00 val. Romos gatvių lotynų kalba	136
10.10 val. Į mokyklą... gatve	139
10.20 val. <i>Forum Boarium</i> – gyvulių turgus.....	145
10.30 val. Indiškos nuotaikos senovės Romos gatvėse.....	158
10.45 val. Trumpas stabtelėjimas ramybės ir šedevrų oazėje.....	165
ĮDOMU. Senovės Romos gyventojai	172
Aštuonios didžiosios senovės Romos problemos (tokios pat kaip ir šiuolaikinės).....	176
11.00 val. Vergų turgus.....	180
Probėgšmais sutinkame naują vestalę.....	196
ĮDOMU. Trumpa Romos forumų istorija	201
11.10 val. Atvykstame į Romos forumą.....	204
11.30 val. Julijų bazilika, Romos teismų katedra	211
Romos senatas	219
Tuo metu Koliziejuje.....	222
ĮDOMU. Žvėrys Koliziejuje	225
11.40 val. Imperijos forumai, pasivaikščiojimas tarp marmuro	226
ĮDOMU. <i>Forma Urbis</i> , marmurinis Romos kadastro žemėlapis	234

11.50 val. WC senovės Romoje	236
12.00 val. Gimti Romoje	242
12.20 val. Susitinkame su Tacitu.....	248
12.30 val. Kankinimai Koliziejuje	253
ĮDOMU. Mirtis kaip spektaklis.....	258
13.00 val. Priešpiečių užkandžiai „bare“	263
ĮDOMU. Kiek vertas sestercijus.....	271
13.15–14.30 val. Visi į temas.....	274
ĮDOMU. Kaip buvo pastatytos didžiausios imperijos termos.....	292
15.00 val. Einame į Koliziejų	294
ĮDOMU. Koliziejaus paslaptys.....	303
15.30 val. Pasirodo gladiatoriai!	306
16.00 val. Pakvietimas į pokylį	324
ĮDOMU. Auksas ant romėnų kaklų.....	346
20.00 val. <i>Commissatio</i> akimirkos	348
ĮDOMU. Sudedamosios dalys, detalės ir... vienas kitas receptas	352
Romėnų seksualumo raida.....	357
21.00 val. Romėnų seksas.....	361
24.00 val. Paskutinis apkabinimas	379

Ižanga

Kaip gyveno senovės romėnai? Kas kasdien nutikdavo Romos gatvėse? Visi bent kartą uždavėm panašių klausimų. Ir būtent šis smalsumas jus pastūmėjo atsiversti šią knygą.

Iš tikrųjų Roma turi neaprašomo žavesio. Jis gali atgyti kas kart, kai apsilankome Romos laikų archeologinių kasinėjimų vietose. Deja, atvirukai ir vadovai dažniausiai pateikia tik apibendrintas užuominas apie kasdienį gyvenimą toje aplinkoje, kurią tyrinėjate, ir susitelkia į architektūros stilius ir datas.

Nėra paprasta suprasti, kaip tose vietose buvo gyvenama. Pirmiausia reikia matyti detales: kaip naudojami laiptai, kaip atrodo nesunykę grafičiai ant sienų (jų daugybė Pompėjuose), kokius pėdsakus palieka vežimai gatvėse ar kaip marmurinių slenkstį įbrėžia dabar jau pradingusios slankiosios durys.

Jeigu susitelksite į šias detales, kurie nors griuvėsiai staiga atgis, ir jūs išvysite tų laikų žmones. Būtent tokia šios knygos dvasia: didžioji istorija, susipinanti iš daugybės mažų pasakojimų.

Per daugelį metų kurtas televizijos laidas senovės Romos griuvėsiuose ir apskritai romėnų palikimo kasinėjimų vietose mane stulbino nepaprastas kiekis Romos imperijos gyvavimo laikų istorijų ir detalių, per šimtmečius pamirštų ir archeologų iš naujo atrastų. Vėl išniro atskiri kasdienio gyvenimo faktai, papročiai, keistenybės arba jau dingusio pasaulio visuomeninio elgesio taisyklės... Apie tą patį kalbėjau su archeologais kasinėjimų vietose, skaitydamas jų publikacijas, ieškodamas atsakymų jų tekstuose.

Jie visi man teigė, kad šios vertingos žinios kol kas nepasiekė žmonių ir dažnai lieka „įkalintos“ mokslinėse publikacijose ar archeologinių kasinėjimų vietose. Taigi pabandžiau šį tą papasakoti.

Šių puslapių tikslas – atgaivinti senovės Romos griuvėsius parodant kasdienį gyvenimą, atsakant į labai paprastus klausimus: koks buvo jausmas einant gatve? Kokie buvo praeivių veidai? Kas matyti iš balkonų? Kaip kvepėjo maistas? Kokia lotynų kalba skambėjo gatvėse? Kaip pirmieji saulės spinduliai apšviesdavo Kapitolijaus šventyklas?

Tam tikru požiūriu norėjau tarsi įsijungti televizijos kamerą ir parodyti, kaip atrodė įvairios vietos prieš du tūkstančius metų, suteikdamas skaitytojams pojūtį, kad jie atsidūrė Romos gatvėse, gali įkvėpti jos aromatų, susidurti su praeivių žvilgsniais, užėiti į dirbtuves, namus ar Koliziejų. Tiktai taip galima suprasti, ką iš tikrųjų reiškė gyventi imperijos sostinėje.

Gyvenu Romoje ir man lengva aprašyti, kaip dienos slenkant skirtingai krisdama šviesa apibrėžia gatves ir paminklus arba išryškina atskirus plotus, kuriuose slepiasi daugybė mažų detalių, vertų parodyti knygoje – papasakoti daugiau negu per visus tuos filmavimų ir tyrinėjimų metus.

Pasaulis tuomet

Valdant Trajanui, 115 m. po Kristaus, Romos imperija buvo pasiekusi savo galios viršūnę. Jos sausumos sienų perimetras tįso daugiau negu dešimt tūkstančių kilometrų, o tai beveik ketvirtis Žemės apskritimo ilgio. Imperija driekėsi nuo Škotijos iki pat Irano ribų ir nuo Sacharos iki pat Šiaurės jūros.

Joje gyveno patys įvairiausi žmonės, labai skirtingi net ir fiziškai: nuo Šiaurės Europos šviesiaplaukių iki Artimųjų Rytų tautybių, nuo azijiečių iki šiaurės afrikiečių.

Įsivaizduokite, jei šiandien sujungtume Kinijos, Jungtinių Amerikos Valstijų ir Rusijos gyventojus: Romos imperija buvo netgi didesnių proporcijų, jeigu turėtume galvoje tuometinio pasaulio gyventojų skaičių...

Joje būta pačių įvairiausių gamtovaizdžių: keliaujant nuo vieno krašto link kito, tektų pereiti užšalusias jūras su ruoniais, milžiniškus eglių miškus, stepes, snieguotas viršukalnes, didžiulius ledynus, o tuomet – ežerai ir upės, kol pagaliau at-

vyktume prie karštų Viduržemio jūros paplūdimių ir ugnikalnių Apeninų pusiasalyje. Keliaudami toliau, kitoje *Mare Nostrum** pakrantėje atsidurtume bekraštėje kopų dykumoje (Sacharoje) ir net prie koralų rifų Raudonojoje jūroje.

Jokia imperija per visą savo istoriją nebuvo įsikūrusi tokioje įvairioje aplinkoje. Ir vis dėlto oficiali kalba buvo lotynų, atsiškai skaitoma buvo sestercijais ir įstatymai visur buvo tokie patys – romėniški.

Keista, bet tokios didelės imperijos gyventojų skaičius buvo mažas: vos penkiasdešimt milijonų, beveik tiek, kiek dabar gyvena Italijoje. Jie buvo išsisklaidę kaimelių, miestelių, pavienių žemės ūkių žvaigždyne, pabirę milžiniškoje teritorijoje kaip trupiniai ant stalo – ir staiga išnyra didieji miestai.

Aišku, visi centrai buvo susieti efektyvaus kelių tinklo. Bendras kelių ilgis buvo nuo aštuoniasdešimties iki šimto tūkstančių kilometrų, keliaudami automobiliu mes jais dar ir šiandien naudojames. Ir galbūt didžiausias paminklas imperijai yra iki šiol išlikę romėnų statiniai. Tačiau vos pasukę iš kelio atsidurtume milžiniškuose nepalietos gamtos plotuose, kur gausu vilkų, meškų, elnių, šernų... Mums, pripratusiems prie įdirbtų laukų platybių ir pramoninių angarų, visa tai palieka dabar jau išnaukintų „nacionalinių parkų“ įspūdį.

Šį pasaulį gynė legionai, įsikūrę jautriausiose imperijos vietose, beveik visada išilgai sienų, garsiųjų *limes*. Trajano laikais kariuomenę sudarė šimtas penkiasdešimt tūkstančių, galbūt šimtas devyniasdešimt tūkstančių karių, suskirstytų į tris dešimtis legionų, turinčių istorinius vardus – tarkim, Trisdešimtas Ul-

* Mūsų jūra (*lot.*) – taip romėnai vadino Viduržemio jūrą (čia ir toliau – vertėjo pastabos).

pijų Pergalingųjų (*Ulpia Victrix*) prie Reno, Antrasis pagalbinis Dunojaus, Šešioliktasis Tvirtasis Flavijaus nuo Eufrato – o tai prie pat dabartinio Irako sienų.

Prie šių legionų reikėtų pridėti pagalbinius, kuriuose tarnavo kariai, surinkti iš provincijų gyventojų, o jie išties padvigubindavo žmonių skaičių: taigi galiausiai imperatoriaus įsakymams paklusdavo trys šimtai keturiasdešimt tūkstančių ginkluotų vyrų.

Visko širdis buvo Roma. Ir įsikūrusi ji tiksliai pačioje imperijos širdyje.

Žinoma, tai buvo galios centras, bet taip pat ir miestas, turtingas humanitarinės, teisinės, filosofinės kultūros. Ir pirmiausia kosmopolitinis miestas, kaip dabartiniai Niujorkas ar Londonas. Čia susitikdavo įvairiausių kultūrų žmonės. Gatvės minioje galėtumėte sutikti turtingų matronų neštuvuose, gydytojų graikų, galų kavalerijos karininkų, senatorių italikų, ispanų jūreivių, Egipto žynių, Kipro kekšių, Artimųjų Rytų prekyautojų, vergų germanų...

Roma buvo gausiausiai gyvenamas planetos miestas: beveik pusantro milijono gyventojų. Nieko panašaus nebuvo regėta nuo *Homo sapiens* atsiradimo... Kaip jie sugebėjo gyventi kartu? Šios knygos tikslas – atskleisti, koks galėjo būti kasdienis gyvenimas Romoje imperijos laikais, tuomet, kai jos valdžia senovės pasaulyje buvo didžiausia.

Dešimčių milijonų žmonių visoje imperijoje gyvenimas priklausė nuo sprendimų Romoje. Antra vertus, o nuo ko priklausė Romos gyvenimas? Jis buvo toks, koku jį pavertė painus, įvairialypis jos gyventojų tinklas. Stebinanti ir nepakartojama visata, kurią kasdien tirdami bandome pažinti. Ir todėl pratarkime: vieną antradienį prieš beveik 1900 metų...

Alberto Angela (Albertas Andžela, g. 1962 m.) – italų paleontologas, gamtos tyrinėtojas ir rašytojas. Italijoje jis geriausiai žinomas kaip mokslo populiarinimo laidų vedėjas „Rai Tre“ televizijos kanale.

Eilinė diena. Roma, 115 m. pr. Kr. Valdo imperatorius Trajanas, valstybė plečiasi ir klesti. Šėlstanti publika mėgaujasi gladiatorių kautynėmis Koliziejuje. Tibro pakrantėse svaigulingai puotauja patricijai, o termos laukia kilmingų klientų kasdienėms masažų ir kvapiųjų aliejų procedūroms. Taip gyvena Romos imperija – ir visa tai dabar galima beveik matyti savo akimis. Nes knyga „Viena diena Senovės Romoje“ leidžia pagyventi dieną kaip tikram romėnui: atsibusti, pusryčiauti, pasivaikščioti miesto gatvėmis. Alberto Angela nepailsdamas vedžioja skaitytoją po romėnų pasaulį: nuo 6 ryto, kai imperijos sostinė pabunda, iki pat vidurnakčio. Nuo tada, kai *dominus* pasiražo lovoje, iki nakties, kai paskutiniai girtuokliai uždaro tavernos duris ir dairosi nakvynės. Senovės Romą knygoje mes galime matyti, pajusti ir netgi užuosti, bastytis po turtuolių namus, žavėtis prabangiai įrengtais interjerais, užsukti į virtuvę ir pasmalsauti, kas šiandien gaminama pietums, aplankyti vergų turgų ir stebėti gladiatorių kovas Koliziejuje. Paklaustyti Forume skaitomų eilių ir viešuosiuose tualetuose pasakojamų juokelių, sužinoti, ką romėnai galvojo apie tikėjimą ir seksą, kaip sprendė aplinkosaugos problemas ir kur mesdavo šiukšles, išmokti paruošti flamingo kepsnį ir taisyklingai apsigobti togą.

Šių puslapių tikslas – atgaivinti senovės Romos griuvėsius parodant kasdienį gyvenimą, atsakant į labai paprastus klausimus: koks buvo jausmas einant gatve? Kokie buvo praeivių veidai? Kas matyti iš balkonų? Kaip kvėpėjo maistas? Kokia lotynų kalba skambėjo gatvėse? Kaip pirmieji saulės spinduliai apšviesdavo Kapitolijaus šventyklas?

Ši knyga skirta visiems, mėgstantiems keliones laiku. Ir visiems, kurie planuoja kelionę į Romą, taip pat tiems, kurie ten jau buvo. Nes po „Vienos dienos Senovės Romoje“ atsiras daugybė priežasčių dar kartą sugrįžti į Amžinąjį miestą.

ISBN 978-9986-16-878-2

www.tytoalba.lt